
SZESZTAY ZSOLT 85

I.

S.SZABÓ MÁRTA

SZESZTAY ZSOLT EMLÉKEZETE

**A 2015. május 2-án, Szesztay Zsolt születésének 80. évfordulója alkalmából
a debreceni Bárdos Szimpóziumon elhangzott előadás szerkesztett
változata***

Szesztay Zsolt (1935-2007) (info.bmc.hu)

Nyíregyházi értelmiségi családban növekedve alapozta meg műveltségét, édesapja jogász-, édesanyja bölcsészdoktor volt. Hegedülni tanult a nyíregyházi zeneiskolában, vonós tapasztalatait későbbi karnagyi munkájában is jól hasznosította. Egy évig volt debreceni gimnazista, itt elsősorban kórusélményei váltak maradandóvá, majd a budapesti Toldy Ferenc Gimnáziumban érettségizett – melyet tanulmányai időszakában, 1951 és 1954 között éppen Fürst Sándor Gimnáziumnak neveztek. A nagyhírű reálgimnáziumban kórust szervezett, a Toldy Gimnázium ma is híres diákjaként tartja számon Szesztay Zsoltot.

Bár a Műszaki Egyetemre készült, mégis – egyéves intenzív zenei tanulmányok után – a Zeneakadémia középiskolai énektanár- és karvezetőképző szakára felvételizett, sikerrel. 1954 és 1959 között tanult a Zeneakadémián. Az

intézmény már 80 éve működött akkor, de a karvezetőképzés még csak első évtizedében járt. Kiváló mesterek alapozták meg a képzés jövőjét és egyben az akkori diákok szakmai felkészültségét. Szesztay Zsolt tanára volt Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Deák Bárdos György, Gárdonyi Zoltán, Ligeti György, Szöllősy András, Szőnyi Erzsébet és Vásárhelyi Zoltán.

Tanárai közül többen életük/élete végéig szoros kapcsolatban maradt. Zenetudós tanárai – s általában az egyre erősödő magyar zenetudomány – kutatási eredményeit később maga is tanította és gazdagította, a magyar zenepedagógia kiemelkedő személyiségeinek, Kodály tanítványainak a zenei nevelésre vonatkozó elképzeléseit tanításában, előadásaiban hitelesen terjesztette, zeneszerzőtanárainak kompozícióit – köztük a neki ajánlottakkal – kórusaival előadta.

Különösen Bárdos Lajossal szövődött szorosra kapcsolata, aki egy személyben jelenítette meg számára a zenetudóst, zenepedagógust, zeneszerzőt és a nagyhatású karnagyot. Bárdos széleskörű zenei és irodalmi tapasztalatokon nyugvó tudása, mely örök kíváncsisággal, kreatív alkotóerővel és felfedezései közzétételének szándékával társult, következetes, diákjait igényes önképzésre és folyamatos tanulásra buzdító lény, kiváló előadói stílusa és humora magával ragadta a fiatal Szesztay Zsoltot. Tudjuk, tanári példaképének is tekintette őt, későbbi tanításában hasonló elveket vallott és hasonló gyakorlatot folytatott.

Zeneakadémista éveiben nemcsak az intézményi kórusban, hanem a Bárdos által alapított Budapesti Kórusban is énekelt, melyet abban az időben Forrai Miklós vezetett. Mindkét együttessel részt vett Kodály nagyszabású és történelmi jelentőségű *a cappella*-kantátája, a *Zrínyi szózatának* megszólaltatásában: az 1955. decemberi bemutatót, melyen akadémiai mestere, Vásárhelyi Zoltán vezényelte a zeneakadémistákkal kiegészített Rádiókórust, gyakran emlegette, mint élete egyik meghatározó élményét. A Forrai vezette Budapesti Kórusban, énekesként, számos oratóriumot ismerhetett meg az elmúlt századok irodalmából. 1956 tavaszán részese volt Kodály *Missa brevis* megszólaltatásának, két évvel később pedig Honegger *Johanna a máglyán* című oratóriuma magyarországi bemutatójának.

Jól megalapozott zenei szaktudással és meghatározó koncertélményekkel felvértezve, 1959-ben Komlón kezdte tanári pályáját, egy általános iskolában.

Énekkarosaival egy kora őszi kaposvári *Háry János* előadás közös élménye után megtanulták a Kodály daljáték valamennyi népdalát azzal a céllal, hogy a művet előadják. Ennek engedélyeztetése miatt kereste fel Kodály Zoltánt, aki kételkedett ugyan a gyermekelőadás megvalósíthatóságában, de kottákkal és tanácsaival segítette a fiatal karnagyot. A tanév végére megszületett a két komlói és a pécsi előadás, színpadi játékkal, jelmezekkel, zongorakísérettel – emlékezetessé tette tanár és diákjai rövid, mindössze egy éves közös munkáját.

1960-ban Szesztay Zsolt Pécsett folytatta tanári tevékenységét. A pécsi Zeneművészeti Szakiskolában tanított szolfézs és zeneelmélet tárgyakat, majd ezzel párhuzamosan 1964-től az ének-zenei tagozatos általános iskola nagykórusát vezette. A szakiskolai tanításban a zenei pályára készülő fiatalok készségfejlesztése, zenei-elméleti tudásának megalapozása volt a feladata, az énekes iskolai kórusvezetés pedig az iskolatípussal és a speciális zenepedagógiai feladatokkal való találkozás lehetőségét adta Szesztay Zsoltnak.

A pécsi ének-zenei tagozat 1954-ben a Pedagógiai Főiskola Gyakorló Iskolájában indult a helyi kóruséletet jól ismerő Kodály Zoltán támogatásával, dr. Péczeli Lászlóné vezetésével. A tagozat 1964-ben a működéséhez jobb feltételeket biztosító Mátyás király utcai Általános Iskolába költözött. Szesztay Zsolt kórusvezetői tevékenysége fellendítette, és a Kodály által is nagyra becsült pécsi kórusok színvonalához méltóvá tette a gyermekkart. Az *a cappella* gyermekkari irodalom alkotásai mellett színpadi művek előadására is vállalkozott. Első kórusvezetői évében, az 1964-65. tanévben Szőnyi Erzsébet *A makrancos királylány* című gyermekoperáját mutatták be Pécsett, majd Komlón, Kaposvárott és Budapesten is. 1968-ban, Kodály halálának első évfordulóján a *Székelly fonó*val folytatta a sort, melynek gyermekelőadókra történő adaptációja az eddigieknél is nagyobb feladatot adott; betanítása, rendezése és vezénylése is az ő munkáját dicsérte. 1972-ben a *Háry János* Komlón készült gyermekszínpadi változatát adta elő immár saját nevelésű kórusával, énekeseivel, az iskolai közösség – különösen dr. Péczeli Lászlóné – jelentős segítségével. Szesztay Zsolt ezzel búcsúzott az iskolai kórus vezetésétől.

Az ének-zenei iskolai tanítás gazdag tapasztalatait későbbi tanárképző tanári, módszertanári tevékenysége során is hasznosította. Az elsők között volt, aki felismerte a másik iskolatípus, a zeneiskola számára készült tankönyvsorozat, Dobszay László *A hangok világa* köteteinek kiváló

koncepcióját, zenei anyagának értékességét. Az 1960-as években megszületett tankönyvsorozatnak a zeneiskolai szolfézsoktatásban történő eredményes felhasználásáért sokat tett: későbbi tanárjelöltjeinek rendkívüli alapossággal tanította annak zenei és módszertani anyagát, tanári továbbképzéseken segítséget adott az új szemléletű tankönyv bevezetéséhez.

Tanárképző tevékenysége 1967-ben kezdődött, akkor kapott adjunktusi kinevezést a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Zeneiskolai Tanárképző Intézetének Pécsi Tagozatán. Szolfézst és zeneelméletet tanított, aktív résztvevője volt az intézmény és a város zenei közéletének. Ekkor került kollegiális kapcsolatba Agócsy Lászlóval, a pécsi zeneoktatás kiváló szakemberével, *a pécsi éneklő ifjúság* vezérével – ahogyan őt Kodály híres ajánlásával megtisztelte (*Az éneklő ifjúsághoz*, Dr. Varga Károly verse, 1962). Nemcsak a főiskolai tanításban voltak kollégák, hanem a Jeunesses Musicales szervezet Pécsen nyaranta megrendezett Nemzetközi Ifjúsági Zenei Táborában is együtt vezették a zenepedagógiai szekciót. Később így emlékezett rá:

„Komoly emberként látom őt magam előtt most is. Olyan tanárnak, aki fontosnak tartja azt, amit tanít, és megköveteli növendékeitől, hogy ők is fontosnak tartsák az együtt végzett munkát. Akár szigorú tanárembernek is nevezhetem Agócsy Lászlót. Nem csupán az egyénisége, de a munkálkodása is tekintélyt teremtett részint a saját személyének, de az általa irányított munkának is.”

Hasonló vélemény alakult ki idővel Szesztay Zsolt tanári tevékenységéről is. Komolyság és szigor, következetesség és igényesség jellemezte óráit, a következetesség és igényesség azonban nála olyan magától értetődő volt, komolyságát és szigorát pedig olyan módon tudta humorral oldani, hogy növendékei észrevétlenül váltak partnereivé egy-egy zenei analízis folyamatában, és elfogadták magas szintű követelményeit.

Zeneelmélet-tanári munkája, tanítványainak szaktudása országos ismertséget eredményezett, melynek köszönhetően 1974-ben megtisztelő meghívást kapott Debrecenbe. A zeneművészeti főiskolai tagozat új, átadás előtt álló épülete ugyanis lehetővé tette a tanszakbővítést, így az énektanárok és szolféztanárok önálló tanszéki keretek között folyó képzésének elindítását. Régi vágya volt ez az intézmény igazgatójának, Gulyás Györgynek, s a képzés

kialakítására és egyben a tanszékvezetői feladatok ellátására Szesztay Zsoltot kérte fel.

Az éppen gyarapodó család így áttelepült Debrecenbe, Szesztay Zsolt pedig nekilátott egy új, a magyar zenei felsőoktatásban még nem szereplő képzéstípus bevezetéséhez. Komoly feladatot jelentett számára az új tanszék tanári karának kialakítása, az egyes szakmai területek munkájának összehangolása. A képzés felmenő rendszerben épült ki, de országos beiskolázással nagy létszámú évfolyamok indultak. Így a második tanévben, 1975-ben már kórus, leánykar alakult a tanszék hallgatóiból, mellyel igényes, a karvezetőjelölt kórustagoknak mintát adó művészi alkotómunkát végzett.

Szesztay Zsolt (hbze.hu)

A kórusépítés intenzitását jelzi, hogy az első szemeszter végén, 1975 decemberében megrendezésre került főiskolai Kodály ünnepségen tíz Kodály művet adott elő a kórus, majd a tanév végén, 1976 májusában tizenöt Bartók művet. Jelzésértékű volt ez a kezdés, hiszen a következő három évtizedben Szesztay Zsolt folyamatosan tanította és koncertpódiumon megszólaltatta Bartók és Kodály valamennyi gyermek- és nőikari kompozícióját. A harmadik szerző, akinek művei folyamatosan szerepeltek a kórus repertoárján, Bárdos Lajos volt. Vele, egykori mesterével immár szoros munkakapcsolatba is került, műveinek tanítási folyamatában rendszeresen konzultáltak, Bárdos több alkalommal ellátogatott a debreceni kórus próbáira és koncertjeire.

Az egyre bővülő repertoárral rendelkező kórus működésének harmadik évében, 1978-ban benevezett a debreceni Bartók Béla Nemzetközi

Kórusversenyre, és versenyágában első díjat nyert. Ezt követően minden évben felléptek rangos magyarországi és európai koncerttermekben, de jelen voltak a debreceni kórusfórumokon és a hajdúsági, szabolcsi kistélepek rendezvényein is. Rendszeres résztvevői voltak magyar és nemzetközi kórusversenyeknek és fesztiváloknak, amelyekről közel ötven díjjal, köztük négy nagydíjjal és tizenöt első díjjal tértek haza. A gyors siker és a versenyeredmények kijelölték a kórus helyét a magyar kóruséletben: az együttes az 1980-as évek közepére az ország egyik legjelentősebb leánykarává vált. 1987-ben vette fel a kórus az 1986-ban elhunyt Bárdos Lajos nevét.

A Bárdos Lajos Leánykar a Kodály Zoltán III. Magyar Kórusversenyen (2003)

Szesztay Zsolt karvezetői felkészültsége és próbamunkája mintaszerű volt. A hangversenyeken olyan művészi erővel és érzékenységgel vezette együttesét, hogy az élményt adott a kórusénekesnek és a közönségnek egyaránt. Fontosnak tartotta azt, hogy énekesei szeretettel és lélekkel, az összetartozás érzésével, alkotótársként vegyenek részt a közös muzsikálásban. Főiskolai karnagyi munkája mellett 1976 és 1988 között a Debreceni Pedagógus Énekar vezetője is volt.

Gyakran mondta: véletlenül alakult úgy, hogy karvezetői munkásságának középpontjába a kortárs magyar kóruszene került. Bizonyára nem véletlen azonban, hogy számos kitűnő komponista választotta őt és együttesét születő művei bemutatására. Izgalmas szellemi próbatételnek és előadói feladatnak tekintette az új, gyakran még csak kéziratban létező művek megfejtését, tanítását és első előadását. Ennek eredményeként 15 magyar zeneszerző 44 új kórusművének bemutatása fűződik nevéhez.

Figyelmet fordított a tanár- és karvezetőképzésben résztvevő kórustagok aktív karirodalmi és előadói tapasztalatainak gyarapítására, mely természetesen kiterjedt a nőikari irodalom korábbi évszázadainak alkotásaira is. Repertoárján tartotta Schubert, Schumann, Brahms, Verdi és Debussy remekműveit, így a zeneelmélet óráin kiemelten tanulmányozott romantikus alkotások belső összefüggéseinek előadói vetületét a betanításban és a művészi újrafogalmazásban is megmutatta.

A tanszéken mindig többségben voltak a leány hallgatók, de a fiatal emberek is részt vehettek a kórusmunkában, hiszen a Bárdos Leánykar „gyakorló kórusként” is működött. A hallgatók nagyszerű hangszerként használhatták az együttest kórusgyakorlatuk megszerzéséhez, diplomahangversenyük teljesítéséhez. Szesztay Zsolt arra nevelte őket, hogy kórus elé csak a mű teljes és mély megismerése után, a művek értelmezésére épülő, hatékony és jól megtervezett próbaelképzeléssel álljanak. Ez az igényesség és felelős tanár-karnagyi magatartás vezetett ahhoz, hogy bár vezényléstechnika tantárgyat nem tanított, mégis aktív részese lett a debreceni karvezetőképzésnek.

Szesztay Zsolt kitűnő zeneelmélet- és szolfézstanár volt. Óráin a magas szintű hallásképzés és készségfejlesztés összekapcsolódott a legmélyebb analízissel, zenemű-értelmezéseivel lényeglátásra, a jelenségek mögötti összefüggések felismerésére nevelte tanítványait. Mindez mélyen megalapozott és folyamatosan bővített szakmai ismeretein, gazdag műismeretén és a szakirodalom gondos követésén alapult. Stílusismeretet, tudás-keretet adott, melyhez évek múltán is lehetett új ismereteket, tapasztalatokat kapcsolni. Legendás emlékezőtehetsége, a folyamatos szellemi tréningen edzett gondolkodása és éleslátása bölcsességgel társult.

Tanítványait szerető, életútjukat gondosan követő tanár volt. Első pécsi növendékeit éppúgy számon tartotta, mint a frissen végzett debrecenieket. Eredményeiket, sikereiket figyelemmel kísérte, s ha bárki szakmai kérdéssel, kéréssel fordult hozzá, biztos lehetett abban, hogy postafordultával válasz, segítség érkezik tőle. Mindig nagy öröm volt számára, ha a volt tanítványok tanítványai érkeztek a felvételi vizsgára. Szeretetteljes szavakkal biztosította a

felvételi izgalmaiban élő fiatal: olyan helyre érkezett, ahol már a tanárát is szerették...

Tanított zenei publicisztikai tevékenységével is. A pécsi és a debreceni lapokban, valamint az országos szakfolyóiratokban megjelent hangversenykritikái, beszámolóí ösztönző visszajelzések, értő és segítő üzenetek voltak az előadóknak, ugyanakkor értelmező és ismeretgyarapító írások a hangverseny-látogatóknak. Kiemelendők a debreceni *Körkép*ben – a 2000-es évek elején kiadott kulturális hetilapban – megjelent írásai. Heti rendszerességgel beszámolt a debreceni koncert- és operaélet eseményeiről, érdemi kérdésekkel riportot készített többek között Szokolay Sándorral, Kocsár Miklóssal, muzsikustrókat rajzolt meg, és megkérdezte a debreceni hangverseny-látogató törzsközönség tagjait, miért is szeretnek koncertre járni?

Szakkikerei, tanulmányai jelentek meg zenei folyóiratokban, lektori tevékenységet végzett, tankönyveket írt. *Romantika* jegyzete ma is használt tankönyv, mely gazdag zenei anyagával és annak szakszerű csoportosításával, értelmezésével jól szolgálja a zeneművészeti főiskolai képzést.

Zenei közéleti tevékenységével, a helyi és az országos kórusszervezetekben, így a Kórusok Országos Tanácsának Művészeti Bizottságában végzett munkájával is segítette a magyar kórusélet fejlődését. Hazai és nemzetközi kórusversenyeken, szolfézsversenyeken zsűri-tagként, elnökként tevékenykedett, szakmai konferenciák, az általa létrehozott Bárdos Szimpóziumok szervezőjeként, előadójaként jelentősen hozzájárult a zenei élet és a zenepedagógia fejlődéséhez.

Kollégái, tanszékének oktatói – többen közöttük egykori tanítványai – sokat tanultak higgadt, józan, érvekkel alátámasztott véleményalkotásából mind szakmai, mind pedagógiai kérdésekben. Tanári erejének és lényének egyaránt meghatározó eleme volt a derű, az elegáns könnyedség, a humor és a jó kedély. Feszült helyzeteket gyakran oldott fel egy-egy rá oly jellemző szójátékkal, tréfás mondattal.

Megérdemelt kitüntetései – az Artisjus-díj, a Weiner Leó-díj, a Liszt Ferenc-díj, a Kodály Zoltán-díj, valamint Debrecen városától és Egyetemétől

kapott elismerései – mindig számvetésre készítették; erőt merített belőlük, ahogy a hétköznapi örömeiből, családjának szeretetéből is.

2007 júliusában még részt vett a felvételi vizsgákon, majd megdöbbenő gyorsasággal, alig két hónap alatt győzte le a betegség. Emlékét díjakban is éltetjük tovább. Szesztay Zsoltné évente átadásra kerülő *Emlékdíjat* alapított a Zeneművészeti Kar egy tehetséges hallgatójának, *Tanári különdíjat* a Kodály Zoltán Országos Zeneiskolai Szolfézsverseny kiemelkedő felkészítő tanárának, valamint *Karnagyi díjat* ad át a Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen.

Szesztay Zsolt életműve teljes és példaértékű, iskolateremtő munkássága, kórusvezetői tevékenysége méltó folytatásra készít bennünket, egykori tanítványait.

*Az írás megjelent a *Szolfézs- és zeneismeret-tanárok, ének-zene tanárok és karvezetők továbbképzése* c. kötetben (szerk.: S. Szabó Márta, kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó, 2015)

II.

SZESZTAY ZSOLT

1956 – A MAGYAR KÓRUSZENE TÜKRÉBEN

A 2006. március 24-én, a debreceni Bárdos Szimpóziumon elhangzott előadás szerkesztett változata*

Ötven év, másfél emberöltő telt el 1956 óta. 1956 piros betűs ünnep a magyar történelem évkönyvében. Forradalom és szabadságharc, előbb a felkészülés semmihez sem hasonlítható lendülete, majd a leveretés és a megtorlás keserű emléke.

Kevés számú még az a kórusmű, amely 1956 eseményeivel foglalkozik. Ezt a hiányt hivatott pótolni a KÓTA elmúlt évben meghirdetett zeneszerzői pályázata is, amelynek az volt a célja, hogy a történelmi eseményhez méltó énekelni valót adjon a magyar énekkarok kezébe. Tucatnyi pályamű érkezett be a szervezőkhöz, napjainkban derült ki az eredmény. Díjnyertes kompozíciók voltak: Nógrádi Péter: *Októberi ima* - Pilinszky János, Nagy Gáspár és Fekete István sorai nyomán, valamint Tóth Péter – Dsida Jenő: *Lángok*.

Az igazi eredmény az lesz, ha kórusaink rendszeresen műsorra tűznek olyan értékes kórusműveket, amelyek 1956-ra emlékeztetnek. Mert nagy a feledés veszélye, de még nagyobb baj, hogy generációk sora úgy nő fel, úgy nőtt fel, hogy alig tudnak 1956-ról, alig foglalkoztatják őket eme történelmünket megrázó és meghatározó események.

Kevesen vagyunk már, akik szemtanúi és talán részesei is voltunk a nagy napoknak, a dicsőséges 1956-os évnek. Zeneakadémista diákként átéltem ennek az időszaknak minden mozzanatát, ezért szubjektív elemeket is tartalmaz előadásom. Talán sikerül másokat is a visszaemlékezésre bírni, talán a zenetudomány is felvállalja annak kutatását: miként tükröződik 1956 fényességes éve a magyar zenében, a magyar kóruszenében!

1953-ban, Nagy Imre első kormánya idején nyílt az első reménysugár, hogy van kiút a szovjetbérenc kommunista diktatúrából. Még gimnazistaként, 1953 márciusában énekeltam Sugár Rezső *Hősi ének* című oratóriumának bemutatóján: „Új fényes hajnalon új Hunyadiak jönnek.” Nem kis biztatás volt ez abban az időben, amikor Kodály Zoltán *Árva vagyok* kórusa is árvaságunkra emlékeztetett.

1953-ban írta Szervánszky Endre *Három Petőfi-kórusát* – ezek bemutatójának is részese lehettem. Akkori lelkiállapotunkat híven tükrözte *A bilincs* című tétel:

Szabadságért küzdött az ifjú,	Ugye nem ismersz? A szabadság
S börtönbe dobták, ottan ül,	Csatáiban kard voltam én,
És meg-megrázza és átkozza	S éppen talán a te kezedben
Bilincset nagy kegyetlenül.	Villogtam a vér mezején.
Bilincse ekképp szóla hozzá:	Szerencsétlen te, szerencsétlen
„Csörgess, de oh ne átkozzál!	Kardoddal hol találkozál!
Csörgess, ifjú, csörgésem átok,	Csörgess, ifjú, csörgésem átok,
Mely a zsarnok fejére száll!	Mely a zsarnok fejére száll.

Bilincset vertenek belőlem,

Belőlem, aki kard valék,

S ki vélem vítt a szabadságért,
 Most azt szorítom, szörnyűség!
 Szégyennek és haragnak pírja
 A rozsda, amely rajtam áll.
 Csörgess, ifjú, csörgésem átok,
 Mely a zsarnok fejére száll.”

(1846)

Igen, a zsarnokság nyomasztotta mindennapjainkat. Már megírta Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című történelmi jelentőségű versét, de ez csak 1956-ban, a forradalom napjaiban jelenhetett meg.

Ugyancsak 1953-ban írta Virág Benedek versére Kodály Zoltán *Békesség-óhajtás – 1801. esztendő* című veretes vegyeskarát. Másfél évszázad múltán mennyire aktuális volt az óhajtás:

„A vadon Mársnak dühödött kezéből
 Üsd ki dárdáját: raboló vitézit
 Pusztá honjuknak telekére visszamenni parancsold.”

Nem ez visszhangzott pár évvel később, '56 felvonulásain, barikádjain:
 „Ruszkik, haza?!”

Hallgassuk meg a Kodály művet!¹

Békesség-óhajtás (3:37)

Kodály Zoltán: Békesség-óhajtás

Magyar Rádió és Televízió Énekkara, vezényel. Sapszon Ferenc

Kodály karművészete II.

© 1981 HUNGAROTON RECORDS LTD.

1954. Megírta Kodály Zoltán a Zrínyi szózatát!² Hallani fogjuk az esti koncerten a hatalmas alkotást és a vele kapcsolatos tudnivalókat. A mű

¹ **Magyar Rádió Énekkara, vez.: Sapszon Feren (Hungaroton, HCD 31697)**
 Debreceni Kodály Kórus, vez.: Párkai István (Hungaroton, HCD 32366)

ismertetését most mellőzve személyes élményként hadd fűzzem hozzá, hogy két betanulásában is kórustag voltam: Vásárhelyi Zoltán keze alatt a bemutató előadáson énekeltem először 1955 decemberében, majd Forrai Miklós vezényletével. Mámorító volt annak a zenei megfogalmazása – és az éneklése, hogy *Në bántsá a magyart!* Amikor évek óta, mindenki csak bántotta! Több volt, mint biztatás: „Az mi nemes szabadságunk az ég alatt sēhol nincs, hanem Pannóniában”, s idézet a Szózatból: „A nagy világon e kívül nincsen számodra hely”, és a következtetés (előbb Zrínyi nyomán latinul, majd magyarul is): „Itt győznöd vagy halnod kell!” Akkor hinni tudtunk abban, hogy képesek leszünk győzni.

És 1955, a *Nemzeti dal*, Kodály Zoltán újabb, tettekre mozgósító remekműve. „Talpra magyar!” – énekelte ellenállhatatlan, meggyőző erővel a Honvéd-férfikar az 1956. szeptemberi bemutatón, és valóban, talpra állt a nemzet. Még fülünkben visszhangzott az *Isten csodája* című férfikar mottója:

„Në csak Istenben bízunk, mint bízánk,
Embérségünkből álljon fönn hazánk!”

Meg az *Élet vagy halál* harsonája: „Föl, nemzetem, föl!”

A *Nemzeti dal*ban a zenei és szövegi visszatérés, hogy „Talpra magyar!” – megerősítette, megsokszorozta a *Zrínyi szózat*ában felismert reménysugarat, mely szerint „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!”.

Az idei (2006-os) március 15-i ünnepségeken a *Nemzeti dal* silány, zenei értékekben szegényes megzenésítéseit kellett hallgatnunk. Hallgassuk meg az igazi *Nemzeti dalunkat*, Kodály Zoltán remekét!³

Forradalmunkat, szabadságharcunkat a külső beavatkozás segítségével leverték, vérbe fojtották. A *Zrínyi szózatát*, a *Nemzeti dal*t tiltó listára tették, sőt, a mai napig többen azt a látszatot próbálják kelteni, hogy ezek a Kodály-művek nem is igazán remekművek...

² Az előadás napjának estéjén a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kórusának előadásában, Párkai István vezényletével elhangzott a hatalmas alkotás.

Újabb hangfelvétele: Debreceni Kodály Kórus, szólista: Bátki Fazekas Zoltán, vez.: Párkai István (Hungaroton, HCD 32366)

³ Honvéd Férfikar, vez.: Zámbo István (Hungaroton, HCD 31697)

Bartók Béla Férfikar, Pécs, vez.: Lakner Tamás (Hungaroton, HCD 32322)

1957-ben már hőseinket siratta el Kodály Zoltán *Meghalok, meghalok* című nőikarában. Csaknem ötven évvel korábban, a *Két zoborvidéki népdal* első tételében már csodálatos sirató vízióját jelenítette meg az akkor alig 26 éves zeneköltő. De ott a „Piros alma mosolyog a dombtetőn” vidámsága oldotta a panaszt.

Most csak a „meghalok” siratása marad, a *Hegyi éjszakák* legnehezebb és legszebb darabjaként is értelmezve. A végkicsengésben a fényességes Fisz-dúr földöntúlinak tetsző ringatásába emeli a halottakat, az üldözötteket.

Hallgassuk meg az 1957-es nőikart a Bárdos Leánykar előadásában.⁴

Bárdos Lajost is mélyen érintette '56 lendülete és reménysége, majd az azt követő gyász. Nem véletlen, hogy 1956-ban írta kórusra Petőfinek *A márciusi ifjak* című versét, és még ebben az évben *Jeremiás próféta siralmát*, Balásy László versére. Ezt követte 1957-ben Tompa Mihály ismert költeményére, *A madár, fiaihoz*:

„Szár az ágon, hallgató ajakkal,
Meddig ültök, csüggedt madarak?
Nincs talán még elfeledve a dal,
Melyre egykor tanítottalak?
Vagy ha elmúlt s többé vissza nem jő
A víg ének s régi kedvetek,
Legyen a dal fájdalmas, merengő,
Fiaim, csak énekeljete!”

Miként a vers 1852-ben, a szabadságharc leveretését követően, Bárdos Lajos kórusműve biztatást is ad, kiutat a reménytelenségből.

Az 1950-es évek közepén valóban úgy éreztük, hogy „Föltámadott a tenger”. 1955-ben még az a Szabó Ferenc is oratóriumot írt a vers nyomán, aki a győztes szovjet hadsereg tisztjeként tért haza Magyarországra, és aki később a

⁴ A felvétel megtalálható a *25 éves a Bárdos Lajos Leánykar* című CD lemezen Szesztay Zsolt vezényletével

Zeneakadémia főigazgatójaként mindenkit üldözött, gáncsolt, aki nem az ő hitét vallotta. Hozzám sokkal közelebb áll Járdányi Pál *Föltámadott a tenger kórusa*, 1956-ból. Járdányi tanár urat szellemi vezérünknek tekintettük a Zeneakadémián azokban a nagy időkben. Szívbe markoló a következő évben, 1957-ben, Tóth Árpád versére írott Járdányi-nőikar: *Már vége*. Jól tudjuk, miről van szó, mi az a minden, aminek vége van. A nyomtatott kottában is idézőjelbe téve, nyomatékositva a cím: már mindennek vége.

Negyedszázadot ugrunk előre, már 1982-t írunk. Ebben az időben írja Szöllősy András kórusműveit, amelyeket én a Kodályt követő időszak kimagasló értékű és szépségű magyar kórusműveinek tartok. A *Planctus Mariae* az ismert Stabat Mater egyik legújabb megfogalmazása, hozzáadva egy 18. századi magyar népi passió-töredék strófáit.

A partitúra végén azt olvassuk: *Anyám halálára*. Szöllősy András édesanyja 1956. október 23-án hunyt el. Mária siralma nemcsak az édesanyát siratja, de az 56-osokat is, ezt a szerző személyes közléséből tudjuk. Még ha ezt akkor nem is nyomtathatták ki a kottában.

Szöllősy András *Planctus Mariae* című művét a Bárdos Leánykar felvételéről hallgathatjuk meg.⁵

Újabb ugrás időutazásunkban, már 1996-ban vagyunk. Az első kerekszámú évforduló, a rendszerváltoztatást követően. Kórusommal felkérést kaptunk a KÓTA Mátyás templombeli október 23-i díszhangversenyére. Megkértem Mohay Miklóst, írjon erre az alkalomra egy új kórusművet. Így született meg a *Virághullás*, Kiss Magda miskolci diáklány versére, amely az Észak-Magyarország című napilapban jelent meg, 1956. november 2-án. Felemelő érzés számomra, hogy az a zeneszerző kollégám, aki évekkel 1956 után született, milyen nagy mértékben bele tudta élni magát a kortárs, a nagy eseményben személyesen résztvevő diáklány érzésvilágába, és milyen zenei eszközöket talált a mai fiatal zeneszerző a félévszázaddal ezelőtti nagy esemény megjelenítésére!

Szívek gyúltak szóra, / lángoltak az orcák, / fellobbant az ország.

Egyetlen fájó / szívvé forrt a nemzet, / fegyvert fogott ifjú, / kisleány és gyermek.

⁵ U.ott.

[...]

s óh te büszke világ! / Nem láttál szívtépőbb, / szentebb virághullást.

A kórusművet a bemutató előadást éneklő Bárdos Leánykar tolmácsolásában hangfelvételtől hallgathatják meg.⁶

Szesztay Zsoltnak és a Bárdos Lajos Leánykarnak

VIRÁGHULLÁS
Kiss Magda versére (1956)
— női kar —

Con slancio d. = 56-60 Mohay Miklós

S. Szei-vek gyűl-tak, szei-vek gyűl-tak
M. Szei-vek gyűl-tak, szei-vek gyűl-tak
A. Szei-vek gyűl-tak, szei-vek gyűl-tak

4
szó-ra, szei-vek gyűltak szó-ra, lán-gottak az orcák,
szó-ra, szei-vek gyűltak szó-ra, lán-gottak az orcák,
szó-ra, szei-vek gyűltak szó-ra, lán-gottak az orcák,
szó-ra, szei-vek gyűltak szó-ra, lán-gottak az orcák,

8
lángottak az orcák, lángol-tak az orcák,
lángottak az orcák, lángol-tak az orcák,
lángottak az orcák, lobogót ragadtak, lobogót ragadtak,
--1--

A *Virághullás* első, 10 évvel ezelőtti változata ez. Ebben Mohay Miklós a saját válogatásában rendezte a verssorokat, végére az örömhírt helyezve: „Győzött a szabadság, szabad lett a nemzet”. Nemrég készítette el a zeneszerző a *Virághullás* második változatát, immár végig komponálva a költemény

⁶ A felvétel megtalálható a 200 perc a debreceni Bárdos Lajos Leánykar műsoraiból (1985-1999) című CD lemezen, Szesztay Zsolt vezényletével

egészét. Idén, 2006. október 23-án, ugyancsak a Mátyás templomban lesz a *Virághullás No. 2.* bemutató előadása.

Nyomon követtük, milyen tevékeny szerepet vállalt a magyar kóruszene 1956 előkészítésében, és azt is, hányan, hogyan emlékeztek zenei eszközeikkel az eltiprásra. Megszületnek azok a kórusművek, amelyeknek megszólaltatásával is emlékezhetünk 1956 nagy eseményeire. Ahogy a Rákóczi-dalok, a Kossuth-nóták elfoglalták helyüket a magyar zenei köztudatban, épp úgy méltó helyet kell találniuk kóruséletünkben, zenei életünkben azoknak a kórusműveknek, amelyek lángra gyújtottak, amelyek az emlékezést éberen tartották, és amelyek a mai kor nyelvén szólnak a ma és a holnap embereihez. Hangsúlyozva, hogy 1956 szívmengető lángját nem szabad felednünk, őrizni kell híven!

Bár nem voltak forradalmár alkatok korunk legnagyobb muzsikusai: Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Járdányi Pál és társaik, zeneműveikkel, lánglelkű kórusműveikkel ugyancsak hozzájárultak ahhoz, hogy 1956 szelleme kiviruljon. Ugyanők elsiratták a hősokeket, a forradalmat. A magyar zeneszerzők új nemzedéke is segít minket abban, hogy soha ne feledjük a mi 1956-unkat. De – ismétlem – ez mindannyiunk közös feladata!

*Az írás megjelent a *Bárdos Szimpóziumok – 25 év – 25 előadás* c. kötetben (szerk.: S. Szabó Márta, kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010)